

Asia: VN/10855/2024

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot rajat ylittävän sähköisen tunnistamisen, sähköisten luottamuspalvelujen ja eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kansallisesta sääntelystä:

CSC on Suomen valtion ja suomalaisten korkeakoulujen omistama voittoa tavoittelematon erityistehtäväyhtiö, jonka asiantuntemus kattaa laajasti digitaalisen infrastruktuurin, identiteetinhallinnan, tietoturvan ja yhteentoimivuuden kysymykset, ja se toimii usein yhteistyössä viranomaisten ja korkeakoulujen kanssa teknisten ratkaisujen kehittämisessä. Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi kuvaa hyvin asian taustoja sekä tuo esiin, miksi eIDAS-asetus on tärkeä ja mihin se vaikuttaa. Esitys on kattavasti ja selkeästi kirjoitettu.

Rajat ylittävä henkilön vahva sähköinen tunnistaminen on CSC:n tehtävien näkökulmasta äärimmäisen tärkeää koulutukselle ja tutkimukselle. Korkeakouluopiskelijat muodostavat Suomen mittakaavassa hyvin suuren käyttäjäryhmän, joka tulisi käyttämään rajat ylittävää sähköistä tunnistamista. Ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden luotettava ensitunnistaminen aiheuttaa merkittävän työkuorman korkeakouluille ja erilaisille kansainvälisille tieteenalaverkostoille, kuten esimerkiksi elämäntieteiden ELIXIR-verkostolle, jonka Suomen keskuksen toiminnasta CSC vastaa. Yhtäältä korkeakouluopiskelijoiden ja tutkijoiden sujuva kansainvälinen liikkuvuus voi edesauttaa Suomen pyrkimyksiä säilyä korkean osaamisen maana sekä paikata kestävyysvajetta. Toisaalta puutteellinen ensitunnistus voi pahentaa laittoman maahantulon ml. ihmiskaupan tilannetta tai altistaa sensitiivisten (esimerkiksi ihmisen perimää tai terveydentilaa koskevien) tutkimusaineistojen tai muiden arvokkaiden resurssien joutumista väärin käsiin.

Koronaviruspandemiasta alkanut etäopiskelun voimakas lisääntyminen on aiheuttanut korkeakouluille suuria paineita. Keskeinen haaste on ollut, miten korkeakoulu voi riittävän luotettavasti tunnistaa henkilön, jolla ei ole suomalaista henkilötunnusta ja vahvaa tunnistusvälinettä, jotta hänelle voidaan luoda sähköinen identiteetti korkeakoulun sähköisiin

palveluihin. Erityisen hankalaa on ollut tapauksissa, joissa henkilöä ei voida ensitunnistaa kasvokkain, vaan ensitunnistus on pitänyt suorittaa etäyhteyden kautta. eIDAS-muutosasetuksen keskeisenä tavoitteena on rajat ylittävä vahva sähköinen tunnistaminen, mikä helpottaisi merkittävästi korkeakoulujen ja kansainvälisten tieteenalaverkostoille ensitunnistustaakkaa.

CSC pitää erinomaisena, että hallituksen esityksen lisäksi VM on laatinut ekosysteemikuvauksen. Huolena herää, onko käyttöönottoon ja ekosysteemin syntymiseen resursoitu riittävästi. Tavoitteen toteutumisen kannalta on keskeistä, että eudi-lompakon ympärille syntyy riittävän helppokäyttöinen ja elinvoimainen ekosysteemi.

CSC näkee tarpeelliseksi eudi-lompakon luottamusmallin kehittämisen tarkemmaksi, jotta luottamus ei rakentuisi vain sen varaan onko todistuksen myöntämä organisaatio rekisteröitynyt Suomeen, vaan myös siihen, että sillä on oikeus myöntää tiettyjä todistuksia. Lisäksi henkilön luotettava yksilöintiä tulisi kehittää yhteentoimivammaksi. Nykyinen malli, jossa vastuu maittain poikkeavien vapaaehtoisten ja pakollisten henkilötietojen yhdistelystä yksilöintiä varten jätetään jokaisen asiointipalvelun kontolle on monimutkainen ja virhealtis. Se nostaa riskiä, että samalle henkilölle syntyy rinnakkaisia rekisteri-identiteettejä eri asiointipalveluihin, joka puolestaan johtaa tietojärjestelmin yhteentoimivuusongelmiin.

Tietojärjestelmien yhteentoimivuus tulee huomioida keskeisenä edellytyksenä laajalle tiedon hyödyntämiselle yhteiskunnassa. Tämä ei tarkoita pelkästään teknisten järjestelmien yhteentoimivuutta, vaan lisäksi tarvitaan myös semanttista, organisatorista ja lainsäädännöllistä yhteentoimivuutta, eurooppalaisen yhteentoimivuusviitekehysten mukaisesti. Korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden näkökulmasta Euroopan yhteentoimivuusviitekehys (EIF)* onkin tärkeä ja hyödyllinen, kun rakennetaan rajat ylittäviä, turvallisia ja joustavia digitaalisia palveluita. EIF tukee eIDAS-asetuksen tavoitteita varmistamalla, että eri maiden tunnistusvälineet ja attribuuttitodistukset – kuten tutkintotiedot tai organisaatioaffiliaatiot – toimivat yhteen. Tämä on erityisen tärkeää tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan infrastruktuureissa, joissa tarvitaan dynaamista pääsyä palveluihin eri organisaatioista ja maista käsin. Kyseessä ei ole pelkästään tekninen yhteentoimivuus, vaan eri instituutioiden ja organisaatioiden täytyy tehdä yhteistyötä kohti yhteisiä tavoitteita.

*https://ec.europa.eu/isa2/sites/default/files/eif_brochure_final.pdf (linkkinä lausuntoon)

Huomiot koskien digitaalista henkilöllisyystodistusta:

CSC pitää keskeisinä lähtökohtina lompakon käyttäjälähtöisyyttä sekä yhteentoimivuutta edellä mainitun eurooppalaisen yhteentoimivuusviitekehysten mukaisesti. Yhteisen tekemisen infrastruktuurit, kuten tutkimusverkostot, datapalvelut ja pilvipohjaiset laskentaympäristöt, edellyttävät luotettavaa ja joustavaa tunnistautumista eri organisaatioista tuleville henkilöille. Korkeakoulujen ja tieteenalaverkostojen toiminnan kannalta olisi tärkeää, että korkean varmuustason rekisteröintimenettely olisi tarvittaessa mahdollista myös henkilöille, jotka tulevat EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta.

Huomiot kansallisen vahvan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta parantavista muutoksista:

Ks. seuraava kohta

Huomiot koskien kansallista ekosysteemikuvausta:

Sekä hallituksen esityksessä että EU-asetuksessa mainitaan, että jokaisen jäsenvaltion tulee tarjota vähintään yksi lompakko asetuksen kahden vuoden määräajassa eli 24.12.2026 mennessä. CSC korostaa, että käyttöönotettavan mallin tulee olla joustava, jotta lainsäädäntö ja lompakon lanseeraus tukee sen nopeaa leviämistä ja käyttöönottoa arkisena tunnistusvälineenä koko Euroopassa, jota voidaan käyttää monissa eri yhteyksissä, niin julkisen hallinnon kuin yksityisten palveluntarjoajien kanssa asioidessa.

Asetus velvoittaa asiointipalveluina toimivia luottavia osapuolia eli oikeushenkilöitä ja joissain tapauksissa luonnollisia henkilöitä rekisteröitymään. Käytännössä näillä tarkoitetaan asiointipalveluita, joihin lompakoiden käyttäjät tunnistautevat tai osoittavat lompakossa olevia tietojaan, tai joiden avulla tai pyynnöstä lompakolla luotaisiin sähköisiä allekirjoituksia tai leimoja. Tämä voi muodostua ongelmaksi erityisesti oikeushenkilöiden näkökulmasta.

CSC näkee, että olisi tärkeä löytää oikea tasapaino eudi-lompakon ekosysteemin ja eri käyttöalueiden ekosysteemien mahdollisten lompakoiden välillä. Yhtäältä mahdollisimman yleiskäyttöinen eudi-lompakko voisi tarjota maksimaalisen yhteentoimivuuden, toisaalta eri käyttöalueiden (viranomaisasiointi, vaihto-opiskelu, tutkimusyhteistyö, yksityiset palvelut jne) omat lompakot voisivat olla käyttäjille helpommin ymmärrettäviä. Monien rinnakkaisten käyttöaluekohtaisten ekosysteemien riskinä on yhteentoimivuusongelmat, jotka voivat lopulta turhauttaa käyttäjiä ja haitata kaikkia identiteettilompakoita. Mikäli eudi-lompakosta halutaan mahdollisimman yleiskäyttöinen, on tärkeä kiinnittää huomiota ekosysteemin luottamusmallin joustavuuteen. Jos jokaisen luottavan osapuolen on rekisteröidyttävä kansalliselle viranomaiselle kuten Traficomille, ja jos rekisteröinti on maksullista, on riskinä, että rekisteröitymisprosessi koetaan liian raskaaksi ja ekosysteemiin jää syntymättä palveluita.

Euroopan kansallisten tutkimusverkkojen (National Research and Education Network, NREN) piirissä on jo yli 20 vuoden ajan operoitu identiteettifederaatioita, joita on edelleen kytketty yhteen kansainväliseksi eduGAIN-interfederaatioksi. Tässä yhteistyössä on havaittu, että keskitetty hierarkkinen luottamusmalli on liian jäykkä koulutuksen ja tutkimuksen ekosysteemille. Tästä syystä kansallisten tutkimusverkkojen näkökulmasta joustavampi luottamusmalli, kuten OpenID Federation, olisi korkeakoulujen ja tieteenalaverkostojen näkökulmasta sopivampi kuin tiukasti jäsenvaltion julkishallinnon hallitsema malli.

